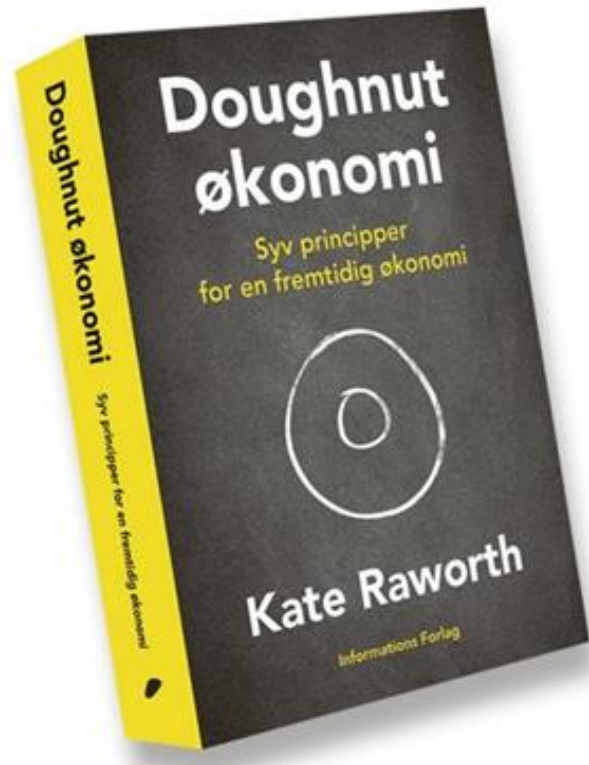

BOOKSKIM

DOUGHNUT ØKONOMI

BOOK SKIM

SIDE 1

Introduktion til bogen
Om forfatteren

SIDE 2

Vigtige læringspunkter
Summary

DOUGHNUT ØKONOMI

Syv principper for en fremtidig økonomi

INTRODUKTION TIL BOGEN

"Kate Raworth identificerer, hvordan mainstream-økonomien har solgt os myten om 'det rationelle menneske' – Homo Economicus – og den planetødelæggende idé om vækst for enhver pris. I stedet for de forældede økonomiske modeller, som økonomividenskaben stadig styrer efter, tilbyder Raworth os en alternativ vej til en fremtid, hvor både menneskets og planetens behov kan tilfredsstilles på en bæredygtig måde".

Om forfatteren: Engelske **Kate Raworth** er uddannet økonom fra Oxford University. Til dagligt er hun beskæftiget hos Environmental Change Institute og Cambridge Institute for Sustainability Leadership. Derudover er hun forbundet med diverse ekspertpaneler og tænketanke, der har bæredygtighed og miljø i fokus. Hun skriver ligeledes selv om økonomi og bæredygtighed for internationale medier, herunder The Guardian.

Vigtige læringspunkter

I denne bog præsenterer Raworth syv grundlæggende principper eller økonomiske indfaldsvinkler til det 21. århundrede og understreger for hver af de syv principper, hvordan forældede økonomiske modeller er blevet mangelfulde, samt den negative indflydelse, de har båret med sig. Når du læser denne bog, vil du få detaljeret indsigt i, hvorfor det for det 21. århundredes økonomi er bydende nødvendigt at:

- Skabe menneskelig trivsel i balance frem for evig vækst i BNP.
- Erstatte det selv bærende, selvopholdende marked med indlejrede forsyningskæder fra husstanden, markedet, fælleden (ressourcer og viden som tilhører fællesskabet) og staten.
- Anerkende, at vi er sociale og tilpasningsdygtige mennesker frem for enlige, evigt beregnede med umættede behov.
- Erstatte ligevægtsøkonomien med et dynamisk og tilpasningsdygtigt system.
- Fordele indkomst og formue frem for forgæves at vente på, at væksten udligner uligheder.
- Have fokus på det bæredygtige, vedvarende og langsigtede i vores foretagender frem for udelukkende kortsigtet profit.
- Udforme en økonomi, der fremmer menneskelig trivsel, uanset om BNP er stigende, faldende eller konstant.

Summary

HVEM VIL VÆRE ØKONOM?

Lige siden årtusindskiftet har økonomistuderende rejst tvivl ved de teorier, de bliver undervist i. Der forekommer en voksende enighed om, at de er for ensidige og snævre i deres perspektiv og at der mangler et samspil mellem disse mainstream-teorier og den virkelige verden, hvor vi i dag står overfor kriser som global ulighed og klimaforandringer. Dette har skabt bekymringer for teoriernes påvirkning af samfundet. Under finanskrisen i 2008 krævede et stort antal af økonomistuderende på verdensplan, at økonomidisciplinen blev bragt ajour med samtiden, det 21. århundrede og de globale kriser, vi står overfor. Da undervisning har indflydelse på den kommende generation af beslutningstagere, er antagelsen, at undervisning dermed også har en stor indflydelse på samfundet. Og i denne forbindelse mener de studerende, at et begrænset pensum begrænser deres evner til at imødegå det 21. århundredes udfordringer.

Udfordringen i det 21. århundrede

Vi står over for et overvældende antal udfordringer i det 21. århundrede. Ifølge Raworth får hver 9. person ikke nok ernæring på verdensplan, 2 milliarder mennesker har mindre end \$3 at leve for dagligt og 70 millioner unge er arbejdsløse på nuværende tidspunkt. Der forekommer en voksende utryghed og ulighed på globalt plan, og i denne forbindelse er det ikke nogen nyhed, at den rigeste 1% ejer mere end de resterende 99% tilsammen. Hertil er kloden under hidtil uset pres. Temperaturen er stigende, og dette vil på sigt medføre oversvømmelser, tørke, uvejr og vandstandsstigninger i så stor en skala, som ikke er set før. Landbrugsjorden er også udpint, der er stigende vandmangel og i fremtiden vil der være mere plastik end fisk i vores have. Tillige er verdensbefolkningen stigende. På nuværende tidspunkt er vi 7,3 milliarder mennesker, og dette

tal forventes at være 10 milliarder inden år 2050. Af denne grund forventes det, at det globale økonomiske output (BNP) vil stige med 3% hvert år indtil da.

Vores fremtidsudsigter for resten af det 21. århundrede er således præget af mange variabler. Derfor mener Raworth, at det er vigtigt at være bevidst om hvilke økonomiske principper, vi har behov for til at imødegå fremtiden.

Økonomiens autoritet

Økonomi kan betragtes som vores modersmål; det, som vores samfund er formet ud fra. John Maynard Keynes udtalte i denne forbindelse: "Økonomers og politiske tænkeres idéer har, uanset om de er rigtige eller forkerte, mere magt end man typisk tror. Der er faktisk ikke meget andet, der styrer denne verden". I samme stil udtalte Frederich von Hayek: "Den mest afgørende indflydelse en økonom har er indflydelse på lægfolk: politikere, journalister, embedsmænd og den almene offentlighed".

Econ 101 er et grundlæggende introduktionskursus til økonomi, der udbydes på verdensplan. Da kurset anses som en grundsten i økonomi, former tankegangen bag Econ 101 således, hvordan folk på verdensplan betragter økonomi. Men denne tankegang er stavnsbundet i teorier (og lærebøger) der er flere hundrede år gamle. Selvom økonomisk nytænkning prægede det 20. århundrede, mener Raworth, at det 21. århundrede kræver en gentænkning af økonomien.

Hun har derfor vendt økonomifaget på hovedet. Hun stiller spørgsmålet: Hvad nu hvis vi ikke byggede økonomien på veletablerede teorier, men på menneskehedens langsigtede mål, og dernæst forsøgte at finde frem til de principper, der ville gøre det muligt for os at opnå dem?

Hun har realiseret en ny doughnut-model, der består af to koncentriske ringe. Den indre ring afspejler det sociale fundament og den ydre ring afspejler det miljømæssige loft. Meningen er, at ingen bør ligge under velfærdsfundamentet og at ingen bør overskride det miljømæssige loft. Mellem disse to ringe er selve doughnuten, der afspejler det rum, hvor alles behov kan blive opfyldt med de midler, kloden råder over. Det er dermed et sikkert og retfærdigt rum for alle. Men hvilken økonomisk tankegang giver menneskeheden de bedste muligheder for at komme ind i doughnuten? Ifølge Raworth er det tid til at gøre oprør, tænke ud af boksen, stille spørgsmål, genoverveje mainstream-teoriene og derigennem aflære og genlære økonomidisciplinens begrebsapparat. At gentænke disciplinen handler dog ikke om at finde én rigtig model, men nærmere at skabe en model, der egner sig til dens formål – én, der afspejler vores nuværende vilkår, værdier og mål. Men da disse hele tiden udvikler sig, er det vigtigt, at vores allesammens forestillinger om økonomidisciplinen gør det samme.

1. SÆT ET NYT MÅL: FRA BNP TIL DOUGHNUTEN

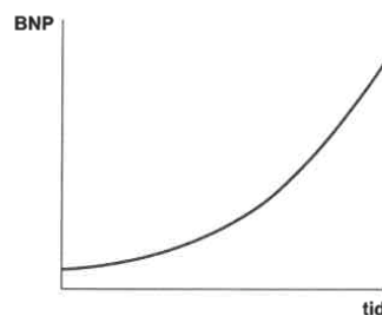
Vækst i BNP anvendes primært som en målestok for økonomisk vækst. Dette afspejler den samlede markedsværdi af varer og tjenesteydelser, der er produceret i et land, i løbet af et år. Raworth ønsker at erstatte det målrettede fokus på vækst i BNP med et klart mål for fremtidens økonomi, der sikrer velstand for alle indenfor rammerne af klodens ressourcer. Og hun mener netop at doughnuten spiller en afgørende rolle for dette.

Ifølge Lionel Robbins fra London School of Economics anses økonomi generelt som "en videnskab, der studerer menneskelig adfærd som en relation mellem mål og begrænsede midler, der kan anvendes på forskellige måder" – altså et studie af, hvordan vi vælger at administrere vores begrænsede ressourcer. Heraf følger nyttebegrebet som værdisæt, der er defineret som den tilfredsstillelse eller lykke man opnår ved at forbruge bestemte goder. Men

hvordan måler man dette? Økonomisk teori antyder, at den pris man er villig til at betale for en vare eller ydelse er en tilfredsstillende markedsmarkør til at udregne den nytte, der bliver opnået. I denne forbindelse antages det, at forbrugere foretrækker at have mere frem for mindre, hvilket bringer os tættere på idéen om, at vedvarende vækst i indtægter (og dermed vækst i produktion) er en hensigtsmæssig markør for tiltagende menneskelig trivsel.

I slutningen af 1950'erne var vækst det største politiske mål i industrilande og man var af den overbevisning, at vækst kunne ende arbejdsløshed. En undersøgelse i USA konkluderede, at en årlig vækst på 2% i landets brutto nationalprodukt korrelerede med et fald på 1% i arbejdsløsheden. Efter dette blev vækst populariseret som et middel mod sociale, økonomiske og politiske problemer. Dette er kun blevet styrket siden, da finansmarkeder, stater og virksomheder i stigende og højere grad forventer, kræver og er afhængige af vækst.

I den vestlige kultur bliver vækst i høj grad forbundet med fremskridt – noget, der bevæger sig opad og fremad. Af denne grund har vi accepteret, at økonomisk succes hænger sammen med stigende brutto nationalindkomst. Der er en bred overbevisning om at "selv hvis flere materielle goder ikke i sig selv er det vigtigste, er et samfund er lykkeligere, når det bevæger sig fremad" og visionen af denne økonomiske succes er således afspejlet i en evigt stigende graf over BNP – nærmere betegnet den eksponentielle vækstkurve.

I dag snakker politikere om en bæredygtig, balanceret, varig, intelligent og grøn vækst. Øjensynligt bliver der ledt efter andre ord, der kan artikulere et større økonomisk mål end bare vækst i sig selv. Men hvilket mål egner sig til det 21. århundrede?

Mindre kendte økonomiske tænkere har i århundreder ville sætte menneskelig trivsel som mål i stedet for ophobning af formue. Disse tænkere har således fokuseret på en alternativ udvikling, der tilfredsstiller grundlæggende menneskelige behov. John Ruskin, en engelsk socialkritiker, sagde allerede i 1860'erne: "Der findes ingen anden velstand end livet. Det land er rigest, der fostrer det største antal ædle og lykkelige mennesker". I samme stil udtalte Amartya Sen, økonom og filosof: "Udvikling bør fokusere på at fremme menneskelivets rigdom i stedet for rigdommen i den økonomi, som mennesker lever i". I disse alternative visioner for økonomien er det dermed essentielt, at mennesker har adgang til basale nødvendigheder som ernæring, sundhedspleje, uddannelse, personlig sikkerhed samt politisk indflydelse.

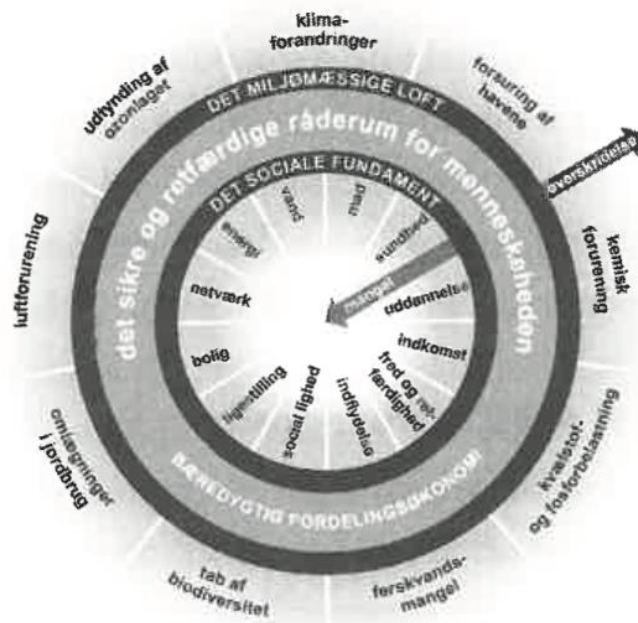
ET KOMPAS TIL DET 21. ÅRHUNDREDE

Raworth fremhæver, at forudsætningen for menneskelig trivsel er et liv med værdighed, muligheder og fællesskab indenfor klodens livgivende rammer – og at dette netop findes i doughnuten. Doughnuten kan anses som et nyt kompas, der kan vejlede menneskeheden i det 21. århundrede. Kompasset peger mod en fremtid, hvor alle kan få tilgodeset deres behov og hvor vi alle tager varer om vores klode, som vi er afhængige af.

Som nævnt består den af to ringe. Den indre ring afspejler det sociale fundament, der indebærer basale livsnødvendigheder, ingen mennesker bør leve uden. Hertil hører 12 sociale basiskrav, der stammer fra de sociale prioriteringer specificeret i FN's bæredygtige udviklingsmål, herunder tilstrækkelig mad, rent vand, ordentlige sanitære forhold, adgang til energi og rene madlavningsfaciliteter, adgang til uddannelse og sundhedsvæsen, anstændig bolig, minimumsindkomst og anstændigt arbejde samt adgang til informationsnetværk og sociale netværk. Under det sociale fundament ligger således manglende menneskelig velfærd, for eksempel alvorlig menneskenød, sult og analfabetisme. Den ydre ring viser det miljømæssige loft. Over loftet ligger en overbelastning af klodens livgivende systemer samt en alvorlig udpining af kloden, herunder klimaforandringer, forsuring af havene, kemisk forurening og tab af biodiversitet. Mellem disse to ringe befinder doughnuten sig – et optimalt sted, der både er miljømæssig, forsvarlig og socialt retfærdig. Hvis menneskeheden skal ind i doughnuten i det 21. århundrede kræver det altså et socialt velfærdsfundament, som ingen mennesker bør ligge under samt et miljømæssigt loft for pres på kloden, som ingen mennesker bør overskride.

På trods af, at udviklingen i den globale økonomi har været årsagen til, at millioner af mennesker har undsluppet fattigdom og nød siden midten af det 20. århundrede, har udviklingen også medført drastiske stigninger i vores forbrug af jordklodens ressourcer, hvilket er blevet forstærket af en stigende global middelklasse. Vi befinder os nu i en økonomisk æra, der går under navnet Den Store Acceleration på grund af den store menneskelige aktivitet. Verdensbefolkningen er tredoblet siden 1950, verdens-BNP 'et er syvdoblet, ferskvandsforbruget er tredoblet og miljømæssige påvirkninger som udledning af drivhusgasser, forsuring af havene og tab af biodiversitet er steget. Will Steffen, der har været med til at dokumentere denne udvikling, har udtalt: "Omfanget og hastigheden af ændringerne kan ikke overvurderes. I løbet af en enkelt menneskealder er menneskeheden blevet en geologisk kraft af verdensomspændende omfang. Det fænomen betyder, at menneskeheden har fået et nyt ansvar for kloden på globalt plan".

Ved begyndelsen af det 21. århundrede befinder vi os i en voldsom tid, hvor millioner af mennesker lever under det sociale velfærdsfundaments minimumsgrænser og hvor det globale miljø er i fare. Alt dette taget i betragtning – hvordan bør fremskridt så se ud?

Fra evig vækst til trivsel i balance

Katherine Richardson, oceanograf, udtaler: "Vi mennesker kan påvirke funktionen af de livgivende funktioner, som vi er afhængige af. Der findes tippunkter, og vi er ved at nærme os dem". Ifølge Raworth kræver det 21. århundrede derfor, at vi kommer i balance ved at komme ind i doughnutens sikre og retfærdige rum, samt, at vi udrydder de mangler og overbelastninger, der er udenfor rummets grænser. Af denne grund skal økonomisk fremskridt være trivsel i balance fremfor evig vækst i BNP. Raworths nye succesvision for fremtiden er at skabe en globalt bæredygtig fremtid gennem menneskelig fremgang i et blomstrende, levende netværk.

Kan vi leve inden for doughnuten?

Raworth fremhæver fem faktorer, som har en afgørende indflydelse på, om menneskeheden kan komme ind i doughnuten. Disse fem er befolkning, fordeling, ambition, teknologi og styring. Men disse faktorer kan ikke føre til forandringer, **medmindre** vi ikke også forandrer de økonomiske principper, der bliver anvendt på faktorerne. Vækst i BNP blev til en målsætning i en tid efter økonomisk depression, verdenskrige og koldkrigsrivalisering, men har nu domineret den økonomiske tankegang lige siden. I dag står vi overfor andre kriser, og derfor kalder det på helt andre målsætninger, som skal nyfortolkes og -formuleres.

2. SE DET STORE BILLEDE: FRA ET SELVBÆRENDE MARKED TIL INDLEJRET ØKONOMI

Kredsløbsdiagrammet er det mest anerkendte i makroøkonomi, og er derfor en af de indledende modeller en økonomistuderende stifter bekendtskab med. Ophavsmanden, Paul Samuelson, ønskede oprindeligt at vise hvordan indkomst cirkulerer i økonomien, da han illustrerede diagrammet i 1948. Imidlertid endte diagrammet med at blive selve definitionen på økonomi, der viser, hvilke økonomiske "spillere" der er vigtige og hvilke der er mindre vigtige. I denne forbindelse er det generelle perspektiv, at markedet er effektivt, at handel er til fordel for både køber og sælger, og at finanssystemet er ufejlbarligt (hvilket viste sig ikke at være korrekt under finanskrisen).

Midten af modellen afspejler markedsforholdet mellem husstande og virksomheder. Husstande leverer arbejdskraft og kapital til gengæld for løn og profit, og bruger denne indkomst på at købe varer og tjenesteydelser fra virksomhederne. Der er således en gensidig afhængighed mellem produktion og forbrug, hvilket får indkomsten til at strømme igennem kredsløbet. Denne strøm ville fortsætte uden stop hvis ikke det var for pengeinstitutter, stater og handel, der fører indkomsten andre steder hen. I denne forbindelse omdirigerer bankerne indkomsten til opsparing og leverer den tilbage som investering, staten kræver indkomst som skat men genindfører denne som offentligt forbrug, og internationale handlende bliver betalt for deres lands import men skal ligeledes betale for et andet lands eksport.

Men da Samuelson kun havde til hensigt at illustrere strømmen af indkomst, tager hans model ikke hensyn til den energi eller de materialer, som er essentiel for al økonomisk aktivitet, og ligeledes heller ikke det samfund, disse aktiviteter finder sted.

Raworth påpeger, at de centrale økonomiske spillere for det 20. århundredes fortælling om økonomi har været de fem følgende:

- Markedet er effektivt, så giv det frie tøjler
- Erhvervs livet er innovativt, så lad det føre an

- Finanssektoren er ufejlbarlig, så vis den tillid
 - Handel er til alles fordel, så åbn grænserne
 - Staten er inkompetent, så lad den ikke blande sig
- Imidlertid er der fem andre spillere, som ikke medvirker:
- Husstanden hører til den hjemlige sfære, så overlad den til kvinderne
 - Fælledeerne (et samfunds fælles naturlige ressourcer eller fælles viden) er tragiske, så sælg dem
 - Samfundet findes ikke, så ignorer det
 - Jordkloden er uudtømmelig, så tag hvad du vil
 - Magt er irrelevant, så lad være med at nævne den

I denne fortælling fremstår markedet altså som vejen til frihed, og der er derfor en blind tillid til markedet. På samme tid er kloden blevet ignoreret, hvortil samfundet og bankernes magt har ført menneskeheden på randen af et miljømæssigt, socialt og finansielt sammenbrud.

Et nyt århundrede, en ny forestilling

Det var i en tid efter økonomisk depression og krig, at Samuelson skabte kredsløbsdiagrammet. Derfor var hans fokus på, hvordan man kunne få indkomster til at strømme igennem økonomien igen. Raworth har illustreret et nyt diagram, som hun mener er bedre egnet til samtiden og vores nuværende behov. Hun kalder det "Den indlejrede økonomi" – her er økonomien indlejret i samfundet og naturen i fuld erkendelse af, hvordan den kan tilfredsstille alle menneskers ønsker og behov.

Centralt i modellen er jordkloden. Indlejret i jordkloden er det menneskelige samfund, og indlejret i det menneskelige samfund er den økonomiske aktivitet, hvor husstanden, markedet, fælleden og staten er vigtige økonomiske spillere.

Raworths bud på det 21. århundredes fortælling om en økonomi, der skaber trivsel i balance, er således:

- Jorden er livgivende, så respekter dens begrænsning
- Samfundet er et fundament, så plej dets sammenhængskraft
- Økonomien er forskelligartet, så støt alle dens systemer
- Husstanden er kernen, så påskøn dens bidrag
- Markedet er magtfuldt, så sørg for at indlejre det fornuftigt
- Fælleden er kreativ, så slip dens potentiale løs
- Staten er uundværlig, så sørg for at gøre den ansvarsfuld
- Finanssektoren er en tjenesteydelse, så få den til at tjene samfundet
- Erhvervslivet er innovativt, så giv den et formål
- Handel er tveægget, så gør den retfærdig
- Magt gennemsyrrer alt, så begræns misbrug af den

Jorden: Økonomien afhænger af jordkloden som kilde af begrænsede ressourcer og som dræn for splidprodukter. Den kræver konstant energi og materialer fra klodens råstoffer og livssystemer, hvilket udleder overskudsvarme og råstofspild i biosfæren. Her er det vigtigt at have in mente, at råstoffer aldrig kan komme til eller fra jordkloden igen.

Samfundet: Den dynamik, der er til stede i økonomi, afhænger af tillid, gensidighed, og normer i et samfund. Men dynamikken, der er til stede i et samfund, er påvirket af samfundets økonomiske struktur. Her er det vigtigt, at alle har ret til og mulighed for at engagere sig i den offentlige debat, fordi indflydelse er essentielt i doughnutens sociale velfærdsfundament.

Økonomien: Økonomien udgøres af husstanden, markedet, fælleden og staten som forsyningsområder. Husstanden producerer kerneydelser til sine medlemmer, markedet producerer goder til dem der vil/kan betale, fælleden producerer ydelser skabt i fællesskab for de involverede parter og staten producerer offentlige ydelser alle kan bruge. Disse fire forsyningsområder fungerer mest optimalt når de er i samarbejde.

Samuelsons diagram identificerede mennesker som arbejdere, forbrugere og kapitalejere. Raworths diagram erkender, at mennesker har andre sociale og økonomiske identiteter: I husstanden er man forældre, omsorgspersoner og naboer. I relation til staten er man medlem af offentligheden og er herigennem brugere af offentlige ydelser og betalere af skat. På fælleden er man medvirkende skabere og forvaltere af fælles velstand. I samfundet er man borgere, vælgere, aktivister og frivillige. Man skifter altså mellem disse forskellige roller og relationer hele tiden, hver dag.

Husstanden: Husstanden betragtes som værende kernen, da den nærer familien og samfundet med fundamentale menneskelige ressourcer som tid, viden, færdighed, pleje, empati, læring og gensidighed. Omsorgen i husstanden er essentiel for menneskers trivsel, og vores produktivitet er derfor direkte afhængig af denne.

Markedet: "Et marked ser kun frit ud, fordi vi så betingelsesløst accepterer de underliggende restriktioner, at vi ikke kan se dem". Markedet anerkender kun prissatte varer og disse bliver kun leveret til de forbrugere, der kan betale for dem. Det fører til skader på naturen, når markedet ikke er underlagt begrænsninger, fordi klodens råstofkilder og drænmuligheder bliver overbelastet. Derudover er markedet en vigtig faktor for social ulighed og økonomisk ustabilitet. Af denne grund bør man definere og begrænse markedets virkefelt via offentlige regelsæt.

Fælleden: Det 21. århundredes voksende digitale fælled administreres i fællesskab online, hvorigennem sociale netværk, information og viden bliver skabt og delt. I visse sektorer er denne samarbejdsfælled begyndt at komplementere, konkurrere med og endda erstatte markedet.

Staten: Oprindeligt var statens retmæssige formål at forsvare nationen, opretholde lov og orden og håndhæve lovene. I Raworths diagram bør formålet i stedet være, eksempelvis, at levere offentlige ydelser til alle, at støtte op omkring husstandens kerneopgave med pleje, at slippe fælledynamikken løs med love og institutioner der åbner for dens potentialer og beskytter den mod indtrængen og overtagelse, samt at kontrollere markedets magt ved at indleje det i regelsæt der fremmer de bedste vilkår for alle.

Finanssektoren: Raworth påpeger tre myter, der afspejler den gængse fortælling om finanssektoren: At pengeinstitutternes arbejde består i at omdanne folks opsparinger til investeringer, at finanshandel udjævner svingninger i økonomien, samt at finanssektoren derfor yder den produktive økonomi en værdifuld service. Under finanskrisen blev alle tre myter imidlertid modbevist. I dag tryller bankerne penge frem som kredit, finansmarkederne er

omskiftelige, ikke stabile, og finanssektoren er blevet til hvad Raworth betegner som "halen, der logrer med hunden".

Erhvervslivet: Der er altid en ulighed mellem et firmas lønnede arbejdskraft og dets aktieejere, hvilket afspejler en konstant magt. En måde at imødegå dyb ulighed på er at sikre arbejdskraftens rettigheder til at forhandle kollektivt, en anden måde er at ændre selve ejerskabsstrukturen i firmaerne, og på den måde slå bro over kløften mellem arbejdskraft og ejer.

Handel: Globaliseringen har medført store stigninger i varestrømme, investeringer, finansstrømme og migration over grænserne i de seneste 20 år. Dette er gavnligt og skadeligt på samme tid. Eksempelvis kan import underminere et lands egen produktion, migration af arbejdskraft kan føre til mangel på arbejdskraft i det land, arbejdskraften kommer fra, og i samme stil kan udenlandsk produktion kan føre til tab af indenlandske arbejdspladser. Situationen er altså tveægget. Ifølge Raworth bør man sikre, at de gavnlige aspekter ved international handel bliver fordelt på den rette måde.

Magt: Med mennesker fører der magtforhold, alle steder – i hverdagen, under lønforhandlinger og internationale drøftelser samt i menneskehedens generelle dominans over alle andre arter. Raworth påpeger, at de velhavendes magt til at omlægge økonomiske regelsæt til deres egen fordel kræver stor opmærksomhed. Af denne grund bør økonomien være meget mere omfordelende, både hvad angår indkomst og formue.

Tæppet går for det 21. århundredes fortælling

Diagrammet over den indlejrede økonomi ændrer udgangspunktet for økonomisk analyse. Det erstatter det selv bærende, selvopholdende marked med forsyningskæder fra husstanden, markedet, fælleden og staten – alle indlejret i hinanden og afhængige af samfundet, der er indlejret i jordkloden. Dette flytter vores opmærksomhed fra bare at følge indkomststrømmen til rent faktisk at forstå de forskellige kilder til velstand – naturlige, sociale, menneskelige, fysiske og finansielle – som menneskers trivsel afhænger af.

3. PLEJ DET MENNESKELIGE: FRA DET RATIONELLE ØKONOMISKE MENNESKE TIL SOCIALE, TILPASNINGSDYGTIGE MENNESKER

I kernen af økonomisk teori finder man Homo Economicus – en illustration af det rationelle økonomiske (og selvcentrerede) menneske. Det er således hovedpersonen i den økonomiske disciplin og har derigennem indflydelse på alt fra vores opførsel og selvopfattelse til politiske beslutninger. Med en opfattelse af os selv som Homo Economicus, som beregnende, konkurrerende og umættelige individer, er det ikke let at tilgodese vores menneskerettigheder indenfor klodens rammer. Derfor mener Raworth, at det er tid til at male et nyt portræt af mennesket i det 21. århundrede.

Indtil nu har det tidligere portræt illustreret mennesket som enligt, evigt beregnende og med et umætteligt behov. I denne forbindelse udtalte John Stuart Mill: "Nationaløkonomi beskæftiger sig alene med mennesket som et væsen, der ønsker at blive rig", og han tilføjede ligeledes, at mennesker generelt er modvillige til at arbejde mens de har en stærk kærlighed for luksus. I samme stil udtalte Alfred Marshall: "Menneskets behov og ønsker er utallige i omfang og yderst forskelligartede. Det uciviliserede menneske har ikke mange flere ønsker end et dyr, men for hvert fremskridt stiger antal og omfang. Han ønsker et større udvalg af ting, der kan tilfredsstille nye behov, der vokser frem i ham".

Det 21. århundredes portræt

Erkendelsen af vores kompleksitet som menneske skaber ifølge Raworth bedre chancer for at skabe en fremtidig økonomi, der sikrer trivsel indenfor doughnuten. Som mennesker er vi sociale og vi gengælder gerne tjenester for hinanden – vi er ikke egennyttige. Vi har flydende værdier – ikke faste præferencer. Vi laver omtrentlige overslag – det er sjældent vi beregner noget. Vi er dybt indlejret i jorden – vi er ikke naturens herskere.

Fra egennytte til social gensidighed

Adam Smith identificerede egennytte og egeninteresser som effektive menneskelige træk, der får markeder til at fungere. På trods af, at han samtidigt påpegede, at menneskelighed, retfærdighed, gavmildhed og samfundssind ligeledes var nødvendige træk, blev dette overskygget af økonomernes fokus på egennytten. I de følgende to århundreder blev økonomisk teori derfor bygget på den fundamentale antagelse, at en egennyttig konkurrenceindstilling ikke kun er menneskers naturlige tilstand, men en optimal strategi for økonomisk succes.

Raworth påpeger, at vi udover en selvopfattelse også har en andre-opfattelse, da vi hjælper og deler med andre. Selvom vi har en stærk kærlighed for handel, giver, deler og gengælder vi tjenester for hinanden. Som mennesker praktiserer vi stærk social gensidighed, da der er en underliggende konsensus om, at vi er nødt til at komme godt ud af det med hinanden, hvis vi alle skal kunne klare os.

Fra faste præferencer til flydende værdier

Homo Economicus beror på en antagelse om, at vi har prædisponerede præferencer, der er blevet skabt uafhængigt af økonomien. Som mennesker har vi dog alle 10 klynger af personlige basisværdier, der er genkendelige i alle kulturer. Disse er autonomi, stimulering, hedonisme, præstationer, magt, tryghed, konformitet, traditioner, godgørenhed og universalitet. Alle disse værdier motiverer os, men i en forskellig grad, der varierer alt efter hvilken kultur, vi kommer fra. Værdiernes relative vægtning ændres hyppigt gennem vores liv, men også hyppigt hver dag, når vi skifter mellem vores forskellige sociale roller. Derudover bliver værdierne stærkere, jo oftere de bliver brugt. Hertil findes en generel ydre motivation – hvor vi handler for at opnå bestemte resultater – og en generel indre motivation – hvor vi handler fordi det er tilfredsstillende i sig selv. Og det er i kontrasten mellem det selvpromoverende og det selvtilsidesættende, at der kan opstå en kløft.

Fra isoleret til gensidigt afhængig

Homo Economicus beror også på en antagelse om, at vi er isolerede individer, der ikke kan påvirkes af andres valg. Men vi er faktisk meget lig dyreflokke – vi følger sociale normer og foretrækker at gøre det, vi kan se alle andre gøre, især når vi føler os utrygge. Vi har altså en flokmentalitet, hvor det især er vores sociale netværk, der har stor indflydelse på vores præferencer, beslutninger og handlinger.

Fra beregning til omtrentligt overslag

Raworth påpeger, at vi mennesker typisk udviser:

- Forudindtagethed i forhold til det tilgængelige – vi beslutter os på grundlag af nyere og mere tilgængelig information.
- Aversion mod tab – vi præfererer at undgå tab frem for at opnå tilsvarende gevinster.

- Selektiv erkendelse – vi betragter kun de kendsgerninger og argumenter, der passer ind i vores nuværende ramme.
- Selektiv risikovurdering – vi undervurderer sandsynligheden for ekstreme begivenheder og overvurderer vores egen evne til at håndtere dem.

Evolutionspsykologen Gerd Gigerenzer hævder, at vi har overlevet og blomstret på grund af vores kognitive forudindtagetheder, ikke på trods af dem. Han mener, at de har skabt grundlaget for vores heuristikker, som er de mentale genveje vi skyder, hver gang vi bruger en tommelfingerregel til at træffe en beslutning. Den menneskelige hjerne har udviklet sig gennem tusinder af år til at bruge hurtige beslutningstagningsredskaber i en verden præget af højt tempo og stor usikkerhed, og i mange sammenhænge fører denne metode faktisk til bedre beslutninger, end præcise beregninger ville have gjort. Men i denne forbindelse er der brug for mennesker, der har forstand på risiko, da heuristikker fungerer bedst i den specifikke kontekst, de er skabt til. Derfor er det vigtigt at vide, hvornår henholdsvis den ene eller anden tilgang vil fungere bedst i en given situation. Vi kan dermed træffe bedre beslutninger, hvis vi får større indsigt i risikovurderingen.

Fra hersker til afhængig

Man har generelt været af den opfattelse, at mennesket har naturen liggende for sine fødder og til rådighed, og dermed har der været et stort fokus på menneskehedens dominans over naturen. Men mennesket er nærmere indlejret i naturen – vi er hverken adskilt fra eller hævet over den. Denne nye synsvinkel på menneskeheden opfordrer til en anerkendelse af og respekt for naturen, da vores mest negligerede forhold netop er med selve jordkloden. Otto Scharmer udtalte i denne forbindelse: "Det, der i virkeligheden er brug for, er en bevidstgørelse på et dybere niveau, så vi begynder at bekymre os om og handle til fordel ikke bare for os selv og andre interessenter, men til fordel for hele det økosystem, i hvilket de økonomiske aktiviteter finder sted".

Brug af nudging, netværker og normer

Vi motiveres ikke kun af priser og omkostninger. I stedet for at lade markedet blive ved med at være mellemmand i vores sociale og miljømæssige forhold mener Raworth, at det 21. århundredes økonom bør spørge ind til, hvilke dynamikker, der allerede er i spil. Hvilke værdier, heuristikker, normer og netværk former menneskelig adfærd på nuværende tidspunkt – og hvordan kan man pleje og nudge disse i stedet for at ignorere og underminere dem? Nudging kan eksempelvis have store virkninger men lave omkostninger og især digital teknologi gør intelligent nudging nemmere og billigere end hidtil.

At møde os selv på ny

Hvordan illustreres vores nye selvportræt for det 21. århundrede helt præcist? Ifølge Raworth dukker der altid tre billeder op af menneskeheden, når hun stiller dette spørgsmål:

- Som et fællesskab – vi er sociale og afhængige af hinanden i alle vores livscyklusser.
- Som dyrkere og høstere – vi indlejrer os i netværket af liv og vores samfund udvikler sig i enighed og forståelse med naturen, som vi er dybt afhængige af.
- Som akrobater – vi viser hinanden tillid, gengælder tjenester og samarbejder for at opnå noget, som vi ikke kan opnå selvstændigt.

Raworth understreger, at det er på tide at italesætte os som mennesker, der trives i sammenhænge med hinanden og med vores levende hjem, jordkloden, som ikke kun vi råder

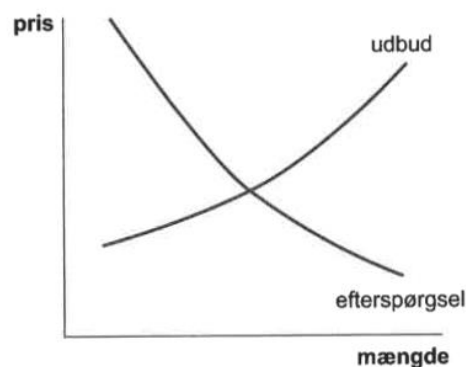
over. Med det store antal værdier og den motivation vi har, minder vi ifølge hende meget om en blæksprutte. Ligesom blæksprutten har mange arme, har vi mange roller i forbindelse med økonomien. Vi er omskiftelige på lige fod med vores økonomiske omgivelser, og vi er påvirket af forskellige værdier hver dag, mens vi eksempelvis skifter mellem at forhandle, at give, at konkurrere og at dele.

4. FÅ STYR PÅ SYSTEMERNE: FRA MEKANISK LIGEVÆGT TIL DYNAMISK KOMPLEKSITET

Økonomi har været karakteriseret som et stabilt og mekanisk system, men sandheden er dog en anden. Økonomi er nærmere et komplekst og tilpasningsdygtigt system, som er dannet af gensidigt afhængige mennesker i en dynamisk, naturlig verden. Ifølge Raworth er det derfor afgørende for vores muligheder for at komme ind i doughnuten, at opmærksomheden flyttes fra lineær mekanik til kompleks dynamik.

Det tunge arvegods

Grundet evolutionen har vi som mennesker svært ved at opnå indsigt om komplekse systemer. I flere tusind år har man levet korte liv i mindre grupper, fået erfaringer gennem hurtig feedback og ikke efterladt et specielt aftryk på omgivelserne. Derfor har vores hjerner udviklet sig til at fokusere på det nære, det kortsigtede og den hurtige respons, hvorfor vi er blevet udrustede til at forholde os til gradvise, lineære ændringer. Men i en dynamisk, ustabil og uforudsigelig tid, stiller dette os ikke godt.

Ifølge makroøkonomisk teori er der kun én pris der kan tilfredsstille alle der ønsker at købe eller sælge for enhver given kombination af forbrugerpræferencer. Teorien taler således ind i et marked, der har ét enkelt, stabilt ligevægtspunkt, hvilket underbygger diagrammet om udbud og efterspørgsel, som er centralt i mikroøkonomi.

Men da markedet er præget af gensidig afhængighed og kompleksitet i enhver økonomi, kan man ikke lægge alle menneskers efterspørgselskurver sammen til én samlet og generel efterspørgselskurve – og der kan dermed heller ikke forventes at være ligevægt. Hvis man ser økonomien som lineær, mekanisk og forudsigelig er man dårligt stillet til at håndtere vores komplekse nutid præget af biologiske, miljømæssige, økonomiske, sociale og politiske udfordringer.

Den komplekse dans

Et system er en samling af individuelle dele, der frembringer bestemte adfærdsmønstre. I systemtænkning er der tre nøglebegreber – beholdninger og strømme, tilbagekoblingsløjfer, og forsinkelse. Det er relationen mellem disse tre dele, der skaber det gængse adfærdsmønster.

Beholdninger og strømme er essentielle i alle systemer. Her er der tale om mængder, der kan stige eller falde, hvoraf beholdningen ændrer sig over tid ud fra forholdet mellem tilstrømningerne og udstrømningerne.

Tilbagekoblingsløjfer er forbindelserne mellem disse tilstrømninger og udstrømninger. Der findes forstærkende/positive og stabiliserende/negative. Tilbagekoblingsløjfer kan dermed forstærke noget, der sker, og efterfølgende skabe positive eller negative spiraler, der enten kan føre til vækst eller kollaps, hvis der ikke lægges stabiliserende hindringer i vejen. Disse

stabilisatorer modvirker eller udligner det, der er ved at ske, og er dermed regulerende. Samspillet mellem de forstærkende og stabiliserende sløjfer er meget komplekst, og hele systemets adfærdsmønster har rod i dette. Det er grunden til, at adfærden ofte er uforudsigelig.

Dertil opstår der ofte forsinkelser mellem tilstrømninger og udstrømninger, hvilket kan medføre store ændringer. Det kan medføre stabilitet, da det giver den nuværende beholdning mulighed for at vokse og har dermed en buffer-effekt. Det kan dog også skabe passivitet, da det kan skabe store udsving hvis et system har en langsom reaktionstid.

Komplekse og tilpasningsdygtige systemer opstår altså ud af samspillet mellem de tre dele.

Det komplekse kommer af den uforudsigelige adfærd og det tilpasningsdygtige kommer af systemets udvikling over tid. Nationaløkonomen Orit Gal udtalte i denne forbindelse: "Kompleksitetsteori lærer os, at store begivenheder er manifestationer af underliggende tendenser, der modnes og mødes: De afspejler forandringer, der allerede er sket i systemet".

Kompleksitet i økonomi

Allerede i slutningen af det 19. århundrede kritiserede Thorstein Veblen økonomi for at være "håbløst bagud i sin manglende evolutionære tilgang" og derfor ikke i besiddelse af de nødvendige færdigheder til at kunne forklare forandring eller udvikling. I 1960'erne kritiserede Joan Robinson ligevægtsøkonomien og understregede, at "en model, der skal kunne lægges ned over konkrete historiske forløb, er nødt til at rumme en tilstand, hvor den ikke er i ligevægt; den vil faktisk typisk ikke være i ligevægt". Raworth er enig og påpeger, at det er tid til at tænke i systemer frem for ligevægt.

Bobler, opture og nedture: finansverdenens dynamik

Som det tidligere er blevet nævnt, bliver vi meget påvirket af vores omverden. Tendenser opstår, når et produkts popularitet får flere til at ville have det, hvilket igen øger produktets popularitet og gør det uundværligt. Dette sker hele tiden. En hyppig tendens er aktiebobler, hvor priser på aktier stiger og stiger, indtil de endelig brister som en boble. Under finanskrisen mente økonomiske beslutningstagere ikke, at der kunne opstå ustabilitet ud fra de dynamikker, der udspillede sig i selve økonomien – alt grundet den dominerende ligevægtstankegang.

I finansverdenen bevirker stabilitet ustabilitet grundet forstærkende tilbagekoblingsløjfer. Markedets ustabilitet i 2008 medførte forstærkede eftervirkninger, da finansverdenens kontrolindsatser ikke havde indsigt i bankverdenens iboende dynamik. Inden finanskrisen regnede man med, at netværk altid ville fordele risiko, og derfor overvågede indsatserne kun de individuelle banker, frem for deres indbyrdes forbindelser. Krisen gjorde det imidlertid klart, at et netværks kan være robust og sårbart på samme tid. Det er sædvanligvis robust og stødabsorberende, men bliver sårbart og stødforstærkende, når netværket udvikler sig.

De succesriges succes: ulighedens dynamik

Uligevægt præger hele verden. Positive velstandsspiraler og negative fattigdomsspiraler kan sende ellers sammenlignelige mennesker mod hver sin ende af indkomstfordelingspektret. Dette skyldes "de succesriges succes"-fælleden, der igangsættes, når vinderen af en runde af "spillet" får et udbytte, der forøger deres chancer for succes i næste runde. Det er nu 2000 år siden at "de riger bliver rigere og de fattige bliver fattigere"-opfattelsen blev nedskrevet i Biblen og kendt som Matthæusprincippet. Hvis vi skal ind i doughnuten kræver det ifølge Raworth, at der bliver vendt om på ulighed i indkomst og formue.

Vand i badekarret: dynamikken i klimaforandringer

I mainstreamteori anses ydre omstændigheder som noget perifert. Men når det anerkendes, at det har virkninger og at økonomien er indlejret i jordkloden, fremstår det tydeligere, at virkningerne kan forstyrre hele det økonomiske system, der dannede dem til at starte med – via tilbagekoblinger. Dette er i dag tilfældet med miljømæssige ”ydre omstændigheder”, der har medført ophobning af drivhusgasser i atmosfæren, der kan medføre katastrofale klimaforandringer.

Mange tror, at det er lettere at stabilisere drivhusgasserne og sætte en stopklods for den globalopvarmning, end det egentlig er. Men ligesom et fyldt badekar kun kan blive tømt, hvis vandet løber langsommere fra hanen end vandet løbet ud i afløbet, kan koncentrationen af CO₂ kun falde, hvis nye udledninger strømmer langsommere til, end CO₂’en kan løbe ud. Når man ikke har en generel forståelse for virkningerne af dynamikkerne i beholdninger og strømme, er det svært at indse, hvor hastig og drastisk en energiomstilling der faktisk er påkrævet, for at kunne komme ned under jordklodens grænseværdier for klimaforandring.

Undgå kollaps

Systemtænkning tydeliggør hvordan den nuværende globale økonomiske udvikling er præget af voksende social ulighed og stigende miljøbelastning. Når man ødelægger de ressourcer, man er afhængige af, kan man ikke omstille sig hurtigt nok. Når man som beslutningstager har kortsigtede interesser, der ikke stemmer overens med langsigtede interesser for samfundet, medfører det store problemer.

Vi er kun i begyndelsen af det 21. århundrede, men vi har allerede overskredet mindst 4 af jordklodens begrænsninger, mens milliarder af mennesker lever i stor nød og den rigeste 1% ejer halvdelen af verdens rigdom. Dette er ifølge Raworth ideelle vilkår til at drive os mod kollaps. Hvis vi skal undgå dette mener hun, at der er brug for en omstilling. Fremtidens økonomi bør udformes til at være fordelende og genopbyggende. I stedet for at forudsige og kontrollere økonomiens adfærd bør økonomer ”tænke på politiske tiltag som en tilpasningsdygtig konstellation af eksperimenter, der er med til at forme økonomiens og samfundets udvikling over tid”, siger Eric Beinhocker. Ingen kan vide med sikkerhed hvad der fungerer, hvorfor det er vigtigt at udforme et system, der er tilpasningsdygtigt og udviklingsparat.

Raworth har foreslået fire etiske principper, man som økonom af det 21. århundrede kan overveje i denne forbindelse:

1. Dine handlinger skal tjene menneskets velstand i et blomstrende, levende netværk i anerkendelse af alt, hvad det afhænger af.
2. Respekter autonomi i det samfund du tjener ved at sikre dig dets deltagelse og samtykke, samtidig med at du er bevidst om den ulighed og de forskelle, der kan være i dem.
3. Vær forsigtig med politiske tiltag og tilstræb minimering af skaderisiko – særligt for de mest udsatte – når der er usikkerhed.
4. Vær ydmyg i dit arbejde ved at være ærlig om dine modellers antagelser og mangler og ved at anerkende alternative økonomiske perspektiver og værktøjer.

5. UDFORM TIL FORDELING: FRA "VÆKSTEN UDLIGNER DET IGEN" TIL BEVIDST FORDELING

Konceptet bag Arnold Schwarzeneggers bodybuilder ordsprog "no pain no gain" er enkelt: Hvis man ønsker at opnå en alletiders fysik, må man udholde intense fysiske smerter. Ordsproget opsummerer overraskende også filosofien, der dominerede i slutningen af det 20. århundrede: At lande er nødt til at udholde smerterne ved høj ulighed, hvis de ønsker at skabe et mere velhavende og lige samfund. Mange politiske beslutninger er i dag stadig inspireret af denne filosofi – især når sparepakker skal retfærdiggøres, der har en negativ indflydelse på den allerede eksisterende ulighedskløft. Ifølge Raworth er stigende ulighed dog slet ikke en nødvendighed for fremskridt, men nærmere et (skadeligt) politisk valg.

Den økonomiske rutsjebanetur

Ifølge Raworth bør alle have vilkårene for at kunne leve deres liv med værdighed, muligheder og fællesskab, hvis menneskeheden skal kunne trives i doughnuten. Men i dag mangler flere millioner af mennesker stadig de mest basale vilkår. 3/4 af verdens fattigste bor nu i mellemindkomstlande – ikke fordi de er flyttet, men fordi landene generelt er blevet mere velhavende. Der er dog en stigende ulighed i en stor del af disse lande, hvilket forklarer, hvordan landene på samme tid kan huse nogle af verdens fattigste mennesker. I højindkomstlande fører høj ulighed ligeledes til fattigdom – især når forskellen mellem rig og fattig er på det højeste niveau i 30 år.

I 1890'erne skabte Vilfred Pareto den økonomiske lovmæssighed "Paretos 80-20-regel" – et datamønster, der konkluderede, at omkring 80% af landes nationalindkomst bliver fordelt mellem kun 20% af deres befolkning, hvorimod de resterende 20% af landes indkomst bliver fordelt mellem hele 80% af deres befolkning. Pareto hævdede, at dette var et forudsigeligt vilkår for menneskelig eksistens, og at den eneste måde man kunne hjælpe de dårligere stillede, var gennem økonomisk vækst.

I 1955 skabte Simon Kuznets "Kuznetzkurven" – en social rutsjebanetur, hvor indkomstuligheden først stiger, så stagnerer, for til sidst at falde, alt imens økonomien vokser. Budskabet er således, at voksende ulighed ikke er til at komme uden om i forbindelse med økonomisk vækst. Dette budskab blev efterfølgende slået fast i den økonomiske disciplin.

Hvorfor ulighed betyder noget

I det seneste årti er ulighedens systemiske skadevirkninger – sociale, politiske, miljømæssige og økonomiske – blevet stadig mere synlige. Indkomstuligheder kan tære på og efterhånden ødelægge et samfund i høj grad. Epidemiologerne Richard Wilkinson og Kate Pickett opdagede i 2009, at det er uligheden i et land og ikke landets velstand, der har den største påvirkning på landets sociale velfærd. Ulighed kan således skade et helt samfunds struktur, hvor mere ligeværdige samfund – uanset om det er et rigt eller fattigt samfund – viser sig at være mere sunde og lykkelige.

Det truer økonomisk stabilitet, når ressourcer fordeles på få hænder. Både ved den store depression og finanskrisen fik de velhavende den største del af "indkomstkagen", hvoraf finanssektoren hurtigt voksede, mens den resterende befolkning blev mere og mere gældsplaget. Det er ingen hemmelighed, at dette kulminerede med både finansielle og sociale kriser. Økonomen Jonathan Ostry mener, at mere ulige samfund har en langsommere og mere sårbar økonomisk vækst. Derfor er det forkert at antage, at vi kan fokusere på vækst og lade

uligheden løse sig selv. Ifølge Raworth er dette et vigtigt budskab i denne tid, og det er en stor modsigelse til "no pain, no gain"-filosofien.

Få fat i netværket

Det nye budskab er enkelt: I stedet for at vente forgæves på, at den økonomiske vækst mindsker uligheden, bør man skabe en økonomi, der er udarbejdet til fordeling. Dette vil bidrage til at få alle op over doughnutens sociale minimumsgrænse. Fordelingsprincippet kan illustreres som et udbredt netværk, hvis større og mindre knudepunkter er forbundet af et netværk af strømme. Ved at organisere økonomien som et udbredt netværk, er det muligt at fordele den genererede indkomst og formue mere ligeligt mellem mennesker.

Når store virksomheder dominerer et økonomisk netværk, bliver mellemstore og små virksomheder udkonkurreret i både antal og diversitet, hvilket medfører en ulige og sårbar økonomi. Dette skaber en koncentreret virksomhedsdominans, hvor disse store spillere betragtes som ude af stand til at gå konkurs. Med andre ord er der blevet lagt for meget vægt på store selskaber, hvorfor det ses ønskeligt at genopbygge netværkets robusthed gennem mindre og mere retfærdige virksomheder. Ifølge Raworth er økonomisk udvikling nødt til at blive bedre til at udvikle menneskelig og samfundsmæssig kapital samt kapitalen i mindre virksomheder, fordi selve systemets langsigtede og bredspektrede livskraft afhænger af dette. Det økonomiske netværk bør derfor fordele værdi mere ligeligt – alt fra råstoffer og energi til viden og indkomst.

Omfordeling af indkomst – omfordeling af formue

Mainstreamøkonomer i højindkomstlande taler nu for at hæve topskatterne, skatter på renter, huslejeindtægter samt formueafkast. Samfundsaktivister presser virksomheder og stater for bedre lønninger. Andre kræver maksimumløn for at holde abnorme ledelseslønninger nede og sikre, at virksomhedsoverskud bliver mere ligeligt fordelt mellem arbejdsstyrken. Visse lande tilbyder garanteret beskæftigelse. Og borgere er begyndt at føre kampagner for borgerløn – en ubetinget indkomst til alle, der sikrer, at alle har en indtægt de kan bruge til basale nødvendigheder.

I disse eksempler er der dog kun fokus på omfordeling af indkomst fremfor formuen, der skaber den. Hvis ulighed skal kunne tackles ordentligt, mener Raworth, at ejendomsretten skal demokratiseres. Det betyder, at udover et fokus på omfordeling af indkomst bør økonomien fokusere på at omfordele kilderne til velstand. Her påpeger hun fem muligheder - hvem der kontrollerer jorden, pengeskabelse, virksomheder, teknologi og viden.

Hvem ejer jorden?

En omfordeling af ejendomsretten til jord er en direkte måde at mindske ulighed på. For mennesker, hvis levevej og kultur afhænger af jorden, er det essentielt at sikre rettigheder til den. Men stigende befolkningstal og voksende økonomer medfører stigninger i jordpriser, fordi jorden som ressource er begrænset. Denne mangel på jord resulterer derfor i evigt stigende lejeindtægter for jordbesiddere. Her kommer ejendomsværdiskat ind i billedet – det er en årlig afgift på de underliggende jordværdier, der genererer retfærdige, offentlige indtægter.

Hvem formidler pengene?

Retten til at "skabe" penge er generelt overdraget til pengeinstitutterne, der frembringer penge hver gang de udlåner eller giver kredit. Dette resulterer i, at nye penge kun skabes ved, at der udstedes rentebærende gæld, og denne gæld dirigeres ind i aktiviteter som køb af huse, obligationer eller aktier. Den slags investeringer skaber ikke ny velstand, der genererer

yderligere indkomster, der kan afdrage på renterne, men tjener i stedet et afkast alene ved at presse prisen på eksisterende aktier i vejret. Når den form for gæld øges, leder det en stigende del af landets indkomster til afdrag til dem, der har rentegivende investeringer, og til profit til banksektoren. På denne måde er der færre midler tilbage at bruge på produkter og tjenesteydelser af dem, der arbejder i produktionsøkonomien.

Når dette nutidige pengedesign bliver belyst – skabelsen, egenskaben og anvendelsen – er det øjensynligt, at der er mange måder at ændre dets udformning på, hvor både staten og fælleden kan indblandes med markedet. Flere forskellige slags penge kan ledsage hinanden, hvilket potentielt kan ændre den pengemæssige monokultur til et finansielt system.

Raworth foreslår som et eksempel på pengemæssig omlægning, at centralbankerne kan tage retten til pengeskabelse tilbage og i stedet udlevere dem til pengeinstitutterne. På samme tid kan de kræve, at institutterne holder 100% i reserve af de lån, de udsteder. På denne måde vil hver eneste lån have sikkerhed. Dette vil adskille rollen med at levere penge fra rollen med at levere kredit og vil dermed hindre skabelsen af gældsdræve kreditbobler, der medfører store sociale omkostninger, når de brister. Skatteekspert Richard Murphy foreslår ligeledes, at centralbanker kan dirigere nye penge ind i nationale investeringsbanker til "grønne" og sociale infrastrukturprojekter, såsom vedvarende energiforsyningssystemer, som led i en langsigtet infrastrukturomlægning, som der er akut brug for. Dette bliver også kaldt for grøn kvantitativ lempelse. Supplerende og alternative valutaer kan ligeledes berige og styrke samfundet. På samme måde kan Blockchain anvendes som en topsikret digital rygrad for fremtidens e-handel og transparent regeringsførelse.

Hvem ejer arbejdskraften?

I 3 årtier har ansatte i højindkomstlande oplevet, at deres lønninger er steget en anelse, stået i stampe eller endda faldet, mens lederlønningerne har været stødt stigende. I alle højindkomstlande er de ansattes produktivitet steget med mere end 5% fra 2009-2013 mens deres lønninger kun er steget med 0,4% i samme periode.

Aktionæroverlegenhed har domineret på arbejdsmarkedet i hele det 19. og 20. århundrede, hvor virksomheder har set det som sin primære forpligtelse at maksimere sit afkast for aktionærene. Af denne grund er ansatte grundlæggende blevet set som produktionsomkostninger, der skal minimeres, der kan hyres/fyres efter behov. I denne forbindelse er aktionærene blevet behandlet som inderkredsen og deres snævre interesse for profitmaksimering er kommet i første række.

Analytikeren Marjorie Kelly påpeger, at rodfæstet medlemskab og interessentfinansiering er to meget vigtige udformningsprincipper, hvis en virksomhed skal være grundlæggende fordelende med hensyn til den værdi, den skaber. Derfor bør den økonomiske magt spredes og synspunktet ændres fra at betragte ansatte som en social ligegyldighed til social gavn. Medarbejderejede virksomheder og medlemsejede kooperativer er en grundsten i udformning til fordeling – især i denne tid. I 2012 genererede de 300 største kooperativer i verden, herunder landbrug, detailhandel, forsikring og sundhedsvæsen, \$2,2 billioner i indtægter. Dette svarer til verdens 7. største økonomi.

Hvem kommer til at eje robotterne?

Den betydning den digitale revolution har for arbejde, lønninger og formue afhænger af ejerskabet og anvendelsen af teknologierne. Alle med en internetforbindelse kan underholde, oplyse, lære og undervise på globalt plan. Alle kan generere vedvarende energi og sælge overskuddet via kryptovaluta. Alle med en 3D printer kan downloade eller fremstille deres egne

objekter og printe netop det, de behøver. Disse ud af boksen-teknologier slører grænserne mellem fremstiller og forbruger, så alle kan blive til "frembrugere" – både fremstillere og forbrugere på samme tid.

I stedet for at fremme diversitet mellem onlineforetagender og informationsudbydere har internettets netværkskræfter gjort Google, YouTube, Apple, Facebook, eBay, PayPal og Amazon til digitale monopoler, der nu er i centrum af netværkssamfundet. De styrer den globale sociale fælled med deres egne kommercielle interesser in mente, mens de udruster sig stort med patenter for at beskytte sig selv.

Den digitale revolution styrker virksomheder med marginale produktionsomkostninger tæt på nul. Men den driver samtidig også den produktion væk, der kræver tæt på nul menneskelig arbejdskraft. Roboternes indtog har sat millioner af arbejdspladser i fare. Under finanskrisen forsvandt millioner af arbejdspladser, der kræver mellemlang uddannelse, og disse er ikke kommet tilbage, fordi software har overtaget deres plads. De arbejdspladser, der til gengæld er kommet tilbage, er typisk underordnede og ufaglærte. Dette skaber en timeglasøkonomi med enkelte job, der kræver høj uddannelse, mange job, der er ufaglærte, og ikke mange jobs, der er midt i mellem. Denne økonomiske opsplitning kan ifølge Raworth forhindres ved at skifte skat på arbejde ud med skat på forbrug af ikke-vedvarende ressourcer. På den måde kan man modarbejde den uretfærdige skattefordel, der gives til virksomheder, der investerer i maskiner (der kan afskrives) i stedet for mennesker (der koster lønsumsafgifter). Samtidig burde der investeres mere i at opkvalificere mennesker på de områder, hvor robotter ikke kan brillere – som eksempelvis kreativitet, empati, indsigt og menneskelig kontakt.

Hvem ejer ideerne?

Det internationale immaterielle ophavsretssystem har haft stor indflydelse på kontrollen over og fordelingen af viden i århundrede, hvor kollektivt udviklet knowhow er blevet monopoliseret gennem patenter. Storbrug og misbrug af oprethavslove hæmmer i stor stil den innovation, som lovene blev skabt for at fremme. I mange højteknologiske industrier bliver patenter hyppigt brugt strategisk for at blokere eller sagsøge konkurrenter – et "smart" træk taget i betragtning af, at patenter holder i 20 år.

Den digitale revolution har imidlertid været begyndelsen på en æra med fællesskabelse af viden, der kan ændre ejendomsretten til velstand på en gennemgribende måde. Raworth mener, at staten kan yde hjælp til, at videns fælleden kan virkeliggøre sit fulde potentiale ved at:

- Investere i menneskelig opfindsomhed.
- Sørge for, at al offentlig finansieret forskning bliver offentligt eje.
- Begrænse erhvervslivets overdrevne brug af ophavsrettighedslove.
- Bruge offentlige midler på etablering af fælles skaberrum.
- Give støtte til udbredelsen af borgerorganisationer.

Tænk globalt

Succes på den lange bane beror på en forebyggelse af store indkomstuligheder og en opbygning af fælles forbindelser og social kapital. Uden dem, skylder lokalsamfund, der er blevet negligeret af økonomisk udvikling, ofte skylden på migranter, i stedet for at byde diversiteten og dynamikken, disse fører med sig, velkommen.

Hvis gennemgribende adgang til markedet skal blive en sædvane i det 21. århundrede, sammen med gennemgribende adgang til offentlige tjenesteydelser, bør det ifølge Raworth også gælde gennemgribende adgang til den globale fælled – særligt hvad angår jordklodens livgivende systemer og videns fælleden. Miljøekspert Peter Barnes udtaler i denne forbindelse: "Det 21. århundredes store opgave er at opbygge en ny og vital fælledsektor, der kan modstå markedets indhug og overtagelse, beskytte kloden og fordele frugterne af vores fælles arv mere ligeligt, end det er tilfældet i dag".

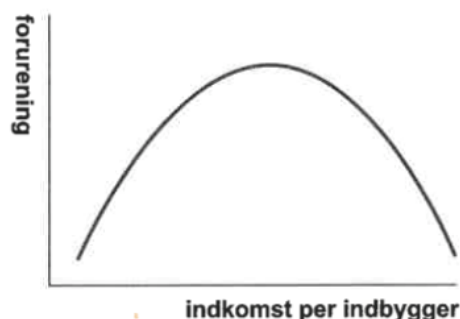
Der findes allerede innovatører og eksperimenterende typer, der med adgang til internettet, videns fælleden og et skaberrum kunne kopiere, modificere og opfinde teknologier, der kan imødegå deres egne lokalsamfunds mest presserende behov – såsom opsamling af regnvand og nulenergi til landbrugsredskaber og lægeligt udstyr. Dog mangler der en decideret platform, der kan sætte disse mennesker i stand til at samarbejde om udviklingen af gratis open source-teknologier. Der mangler med andre ord en bruger-til-bruger platform udarbejdet med elementer, der karakteriserer samarbejdsnetværk af høj kvalitet: ressourceopskrifter med lister over værktøj, råmaterialer og færdigheder, en fremstilling kræver; brugerbedømmelser og anmeldelser af design; fotografier og diagrammer, der viser udviklingen af enkelte design; samt portaler for grupper, der ligner hinanden, så man kan lære af hinandens fejl og succeser. Ifølge Raworth er der netop behov for nye former for open source-licenser der kan sikre, at de gamle påbud på immateriel ophavsret – patent, ophavsret og varemærkebeskyttelse – ikke påvirker den frugtbare videns fælled negativt.

6. LÆG VÆGT PÅ DET VEDVARENDE: FRA "VÆKSTEN FÅR DET RYDDET OP IGEN" TIL BEVIDST BÆREDYGTIGT

En økonomisk antagelse, der har været til stede i årtier er, at fattige lande er for ubemidlede til at være grønne – og at de rent faktisk ikke engang behøver at være grønne, fordi økonomisk vækst efterhånden vil rydde op efter den forurening, den har skabt, samt erstatte de ressourcer, den har brugt. Men "vækst nu, ryd op senere" virker ikke ifølge Raworth. Miljøforurening er ikke en luksusbekymring man kan skubbe til side, indtil man er blevet velhavende nok til at tage sig af problemet. I stedet for at vente forgæves på at væksten vil rydde op efter os, er det mere optimalt at skabe økonomier, der lægger vægt på det vedvarende, som genopretter og fornyer lokale-til-globale livscyklusser, som menneskelig trivsel afhænger af. Hun mener, at tiden er kommet til en vision for bæredygtig økonomisk udvikling for det 21. århundrede.

Hvad der stiger, falder muligvis ikke

I begyndelsen af 1990'erne opdagede de to amerikanske økonomer Gene Grossman og Alan Krueger et mønster i en undersøgelse af BNP-data samt data for lokal luft- og vandforurening i 40 lande. De kunne konstatere, at forureningen først steg og derefter faldt, efterhånden som BNP'et steg, hvilket skabte en graf formet som et omvendt U. På grund af dens overensstemmelse med Kuznets' ulighedskurve, blev denne kurve snart kendt som den miljømæssige Kuznetskurve.

Netop som Kuznetskurven var ved at forsvinde fra et økonomiske spotlight, trådte dens miljømæssige fætter altså ind på scenen. Men den identificerede korrelation mellem økonomisk vækst og faldende forurening var ikke et bevis på, at forbedringen i sig selv udsprang af væksten. Trods dette blev det alligevel betragtet som en konklusion og en

økonomisk bevægelseslov, der hyppigt blev citeret i økonomidisciplinen: Når der er tale om forurening, vil væksten rydde op efter sig selv. Dette blev imidlertid fordrejet til, at vækst kan fikse tidligere skader. På denne måde var "no pain no gain"-økonomien tilbage – denne gang koblet på miljøet.

Mainstreamøkonomer fremlagde 3 mulige forklaringer på forbindelsen mellem økonomisk vækst og miljømæssig oprydning:

- Efterhånden som væksten i et land stiger, får indbyggerne råd til at bekymre sig om miljøet og begynder derfor at kræve højere standarder.
- Landenes industrier får råd til at bruge renere teknologier.
- Industrierne vil blive omlagt fra produktion og servicefag, så skorstenene bliver udskiftet med call centre.

Men ifølge Raworth holder dette ikke. Det er ikke vækst i BNP men mere ligelig indkomstfordeling samt respekterede politiske og borgerlige rettigheder, der skaber bedre miljømæssig kvalitet. Det er således borgernes magt og ikke væksten i sig selv, der beskytter miljøet. Ligeledes er det borgernes pres for strengere krav overfor stater og virksomheder, der får virksomheder til at omlægge til renere teknologier. Og det eliminerer ikke forureningen at gå fra produktion- til serviceindustri, fordi det i stedet blot sender forureningen til udlandet. Dermed er dette ikke en optimal strategi, da der i sidste ende ikke vil være nogen lande, man kan outsource sin forurening til.

Se den nedbrydende, lineære økonomi i øjnene

I 200 år har industriel aktivitet været baseret på et lineært industrisystem, der i sig selv er nedbrydende. Det er grundlæggende en forsyningskæde, der kan opsummeres til: lav, brug, spild. Denne model har været årsag til store økonomiske udbytter for mange virksomheder og derigennem gjort lande mere velhavende. Men selve udformningen af modellen er fejlfuld, fordi den er i modstrid med naturen, der fungerer mest optimalt, når dens vigtige elementer som kulstof, ilt, kvælstof og fosfor konstant genbruges.

Økonomisk teori anerkender faktisk de potentielle skadevirkninger, denne slags industrier kan medføre – altså de negative ydre omstændigheder. Teoriens råd til at håndtere disse er at lægge et loft over den samlede forurening, at tildele ejendomsret ledsaget af kvoter, at lade markedet sætte en pris på retten til at forurene, og at beskattes med et beløb, der kan modsvare forureningens omkostninger. Ligeledes anvendes der også pristrapper med forskellige pristrin, således at man betaler mere, jo mere man bruger af en bestemt ressource.

Er der plads til erhvervslivet i doughnuten?

Mange producenter har fået øjnene op for, at deres forsyningskæder er sårbare overfor miljøbelastninger. De er af denne grund ved at indse, at de ikke bør fortsætte som de plejer, da de er stærkt afhængige af deres globale forsyninger.

- Nogle virksomheder er begyndt at give sig i færd med, hvad der kan betale sig for dem, ved at indarbejde miljøeffektive tiltag, der kan nedbringe deres omkostninger og gavne deres brand. Her er motivationen dog at fremstå som et "grønt" brand, der virker tiltrækkende for kunder, som dermed er villige til at betale høje priser for miljøvenlige produkter. Disse virksomheder har altså fokus på grøn positionering og sammenligner derfor deres fremskridt med konkurrenternes.

- Nogle virksomheder anerkender de nødvendige forandrings omfang, og er begyndt at give sig i færd med deres del. Dette kan dog hurtigt skabe et mindset, hvor virksomheder kæmper om "retten til at forurene". Dette er et mindset, hvor man anser de begrænsede ressourcer som en kage, der skal udskæres og fordeles blandt folk, og kan dermed øge risikoen for, at virksomheder kommer til at overskride grænserne undervejs.
- Nogle virksomheder forsøger at have en miljøpåvirkning, der er lig med nul. William McDonough udtaler: "At opføre sig mindre dårligt er ikke det samme som at opføre sig godt. Det er at opføre sig dårligt, bare i mindre grad". I stedet for at fokusere på at "opføre sig mindre dårligt" kunne virksomheder "opføre sig bedre" ved konstant at genopfylde naturen, i stedet for blot at tære langsomt på den. Raworth spørger tillige hertil, hvorfor man blot skal lade være med noget, når man også kan give noget tilbage?
- Nogle virksomheder skaber foretagender, der er helt igennem bæredygtige. Disse virksomheder anerkender, at de er forpligtede til at efterlade naturen i en bedre tilstand, end den var, da de begyndte. Dette bidrager til at reetablere naturens kredsløb, og det er kun en gavmild udformning som denne, der ifølge Raworth kan få os tilbage under doughnutens miljømæssige loft.

Den cirkulære økonomi går i luften

Industrier er begyndt at forvandle sig fra at være nedbrydende til bæredygtige gennem "cirkulær økonomi". Denne er i sig selv vedvarende og bæredygtig, fordi den udnytter den grænseløse tilstrømning af energi fra solen til eviggyldigt at omdanne råstoffer til nyttige produkter og tjenesteydelser. Den bruger vedvarende energi, der fjerner alle giftige kemikalier og afskaffer affald gennem sin udarbejdelse. Ved at anerkende, at affald er næringsfuldt, anvendes resterne fra en produktionsproces derfor som råmaterialer i en anden proces. Dette virker kun når man er opmærksom på alle råstoffer – at disse aldrig opbruges eller udsmides, men eviggyldigt genanvendes i et kredsløb af genbrug og fornyelse. Alle biologiske næringsstoffer bliver dermed brugt og gendannet af den levende jord. Og for at kunne anvende disse eviggyldigt er det vigtigt at sikre, at de ikke anvendes hurtigere end naturen gendanner dem, at deres flersidede bidrag til værdikæden bliver udnyttet, samt at produktionen er udformet således, at naturen får noget igen. Tekniske næringsstoffer som metaller og syntetiske fibre kan ikke nedbrydes naturligt – de skal i stedet udformes til at kunne genanvendes ved reparation, genbrug, renovering og recirkulering.

I den cirkulære økonomi kan det 20. århundredes industriaffald altså blive næring for det 21. århundredes fremstillingsprocesser.

Velkommen til den gavmilde by

Ligesom fabrikker og industrier kan udformes bæredygtigt, kan bymiljøer også. Man kan lave tagarealer, hvor der kan dyrkes fødevarer, opsamles solenergi, og hvor dyr og insekter har gode vilkår. Man kan lave gadebelægninger, der optager regnskyl og langsomt frigiver det til vandførende lag. Man kan lave bygninger, der lagrer kuldioxid, renser luften og selv behandler spildevandet. Der findes dog endnu ikke en hel by af denne slags, men der findes initiativer og projekter, der forsøger at anvende principperne i praksis. Spæde teknologier og foretagender lig med disse bør ifølge Raworth testes og tilpasses i takt med at de udvikler sig. Men de bør også støttes af et økonomisk system, der gør det rimeligt at investere i dem.

Gavmild økonomi søges

Erhvervslivet har haft et stort fokus på at skabe værdi for aktionærer, og dette er ifølge Raworth en udfordring. Hvor folk der tænker på miljøet spørger: "Hvor mange gevinster kan vi opnå med det her?", spørger det gældende erhvervsliv stadig: "Hvor meget finansiell værdi kan vi få ud af det her?". Hvis erhvervslivet ikke interesserer sig for andet end det overlap, hvor det miljømæssige er profitabelt, vil bæredygtigt design aldrig kunne virkeliggøre sit potentiale. Erhvervslivets interesse i at opnå cirkulære fordele er dog stærkt stigende, men problemet er bare ifølge Raworth, at man ikke går vidt nok.

Den cirkulære fremtid ligger åben

En virksomhed kan ikke udfri det fulde potentiale af cirkulær produktion indenfor deres egne fire vægge. Uanset hvem der har et produkt ved slutningen af dets anvendelighed, bør varedeklarationen gøre det muligt for alle at forbedre eller tilpasse produktet efter deres behov. Dette kræver en videns fælled som forskere og eksperter kan bidrage til fra hele verden. Det opfordrer til cirkulære forretningsmodeller, som virker fordi de er open source, der ifølge Raworth er fremtiden. Når noget kommer ud på fælleden, kan det ikke blive fjernet igen – videns fælleden vil dermed evigt vokse og blive mere og mere brugbar. Når folk først begynder at forstå dette koncept og dets fulde potentiale, mener hun, at man i stigende grad vil byde ind med løsninger.

Erhvervslivets formål omdefineres

Hvor erhvervslivet før havde et fokus på at forøge profit (the business of business is business) er fokus i dag på at bidrage til en verden i trivsel. Dette kan gøres ved at forpligte sig til bæredygtighed og fordeling i virksomhedens vedtægter og dernæst styre efter de pågældende livsmål med dette in mente.

Finanssektoren i livets tjeneste

En virksomhed med et livsmål er muligvis solidt forankret, men uden finansiering i overensstemmelse med virksomhedens værdier, kan den umuligt overleve eller trives. Virksomheder med fokus på det vedvarende har brug for støtte fra finansielle partnere, der er interesserede i langsigtede investeringer, der skaber menneskelig, social, miljømæssig, kulturel eller fysisk værdi – udover profit. Men desværre er finansverdenen dog stadig meget fokuseret på kortsigtede finansielle gevinster. Ifølge Raworth bør finanssektoren med andre ord tjene livet. Når finanssektoren og økonomien som helhed kommer i det rette forhold, vil finanssektoren ikke længere styre økonomien, men støtte den gennem opsparinger og kredit til produktive investeringer, der leverer langsigtede og miljømæssige gevinster. Det globale finanssystem er af den grund nødt til at blive mindre, mere enkelt og mere mangfoldigt, samt nødt til at nedbringe gælden.

Ind med partnerstaten

Staten har afgørende en rolle i at gøre en ende på den nedbrydende som-vi-plejer-udformning af økonomien. Staten kan ifølge Raworth fremme et bæredygtigt alternativ ved at omstrukturere skatter og lovgivning, gå ind som forandringsparat investor og styrke fælledynamikken. Det vigtigste er dog her et længe anbefalet skift fra beskatning af arbejdskraft til beskatning af begrænsede ressourcer.

De levende målemetoders æra

Finansiell indkomst er kun en lille del af, hvad en økonomi skaber, når dens mål er at skabe menneskelig fremgang. I stedet for at fokusere på BNP, bør nye målemetoder ifølge Raworth registrere de forskellige kilder til velstand – menneskelig, samfundsmæssig, miljømæssig, kulturel og fysisk – som al værdi kommer fra. Det er altså tid til at indføre mangfoldige målepunkter.

7. VÆR AGNOSTISK MED HENSYN TIL VÆKST: FRA VÆKSTAFHÆNGIG TIL VÆKSTAGNOSTISK

Et afgørende økonomisk spørgsmål er, om grøn vækst er muligt. Imidlertid har ingen lande nogensinde elimineret menneskenød uden vækst, og ingen lande har nogensinde elimineret miljøbelastning med vækst. Hvis visionen for menneskeheden er at komme ind i doughnuten ved at eliminere nød og miljøbelastning på samme tid, kræver det en nytænkning af vækst. Det kræver, at vi slipper ud af vores finansielle, politiske og samfundsmæssige afhængighed af vækst. Raworth argumenterer for, at der skabes økonomier, der er agnostiske med hensyn til vækst. Med dette mener hun ikke, at man skal være ligeglad med, om BNP er i vækst eller ej, og heller ikke, at man skal nægte at måle på BNP. I stedet mener hun, at man skal udforme en økonomi, der fremmer menneskelig trivsel, uanset om BNP er stigende, faldende eller konstant.

For farlig at tegne

Selvom vækst i BNP generelt betragtes som økonomiens reelle mål, har man aldrig illustreret, hvordan dens langsigtede udvikling forventes at se ud. Ifølge Raworth er fremtiden for vækst farlig at tegne, fordi økonomer bliver tvunget til at tage deres mest grundlæggende antagelser om vækst til efterretning. En mainstreamøkonom, der er blevet uddannet i løbet af de seneste 50 år, ville højst sandsynligt tegne en evigt stigende kurve – kendt som den eksponentielle vækstkurve – hvorpå BNP stiger med en bestemt procentsats af sin egen størrelse i en given periode. Økonomen ville dog automatisk lade spidsen af kurven hænge i luften på papiret. Men denne kurve ville enten stige uendeligt eller flade ud.

I 1960 skabte Walt W. Rostow, amerikansk økonom, en teori om økonomisk udvikling. Han hævdede, at et land gennemgår fem vækststadier, før det kan komme til "at nyde de goder og muligheder, som eksponentielforløbet åbner for". De fem stadier afspejler det 20. århundredes rejse og er:

1. Det traditionelle samfund
2. Forudsætninger for takeoff
3. Takeoff
4. Modningsproces
5. Det høje masseforbrugs tidsalder

Rejsen starter ved det traditionelle samfund, hvis landbrugs- og håndværksteknikker lægger et loft på økonomisk produktivitet. Herfra starter en vigtig proces, der skaber forudsætningerne for takeoff – og gør det således muligt for økonomien at sætte af eller lette. Her breder der sig en tanke om, at økonomisk vækst ikke blot er mulig, men nødvendig for ethvert andet mål, der anses som et gode. Banker åbner, iværksættere investerer, infrastruktur opbygges til kommunikation og transport, uddannelser tilpasses den moderne økonomis behov, og, meget

væsentligt, opstår der en effektiv stat med et nyt nationalistisk præg. Alle disse forandringer skaber et essentielt øjeblik i et moderne samfunds liv: takeoff-stadiet, hvor vækst bliver normaliseret, idet mekaniseret industri og kommercielt landbrug begynder at dominere økonomien. Renters rente bliver tilføjet som en vane i økonomien og den institutionelle struktur, og både økonomiens struktur og samfundets sociale samt politiske struktur bliver omlagt, så væksten kan bevares. Dette afgørende stadie fører til en modningsproces – et stadie, hvor moderne industrier kan skabes uden forbehold for et landes råstofsituation. Dette fører til det sidste stadie – det høje masseforbrugs tidsalder – hvor væksten skaber nok overskydende indkomst til, at husstande kan købe varige forbrugsgoder. På denne økonomiske flyvetur lander flyet aldrig, da det flyver uendelig mod forbrugerismen. Fokus er derfor udelukkende på at holde flyet oppe, frem for, hvordan og hvornår man burde lande det.

Den fejlbesatte hovedrolle

Økonomiens grundlægger havde en forståelse for, at ting, der er i vækst, på et tidspunkt holder op med at vokse, og får dermed en ende. Adam Smith mente, at alle økonomier alt andet lige ville nå det, han kaldte en "stationær tilstand", hvor "den endelige forsyning med rigdomme ville afhænge af landets jord, vejr og beliggenhed". I denne forbindelse mente David Ricardo, at den stationære tilstand ville skyldes, at stigende huslejer og lønninger ville presse fortjenesten ned omkring nul, og han frygtede, at dette snart ville ske, hvis ikke fremskridt og udenlandshandel kunne kontrollere udviklingen. John Maynard Keynes udtalte at "den dag ikke er fjern, hvor økonomiske problemstillinger vil glide i baggrunden, hvor de hører til, og hjertets og hjernens arena vil være eller igen blive optaget af vores virkelige problemer – problemer med livet og menneskelige relationer, med skabelsen og adfærd og religion".

Hvis disse folk blev bedt om at illustrere den langsigtede udvikling af vækst i BNP, ville de højst sandsynligt have fortsat linjen ved at flade den ud til et plateau for at afspejle, at økonomien på et tidspunkt imødegår en begrænsende faktor. Tidligere økonomer anerkendte således, at økonomisk vækst må have en grænse, hvilket størstedelen af deres efterkommere har set fuldstændig bort fra.

Kan vi flyve videre?

I højindkomstlande er debatten om fremtidig vækst delt mellem "flyv-bare-videre"- fortalere for grøn vækst og "gør klar til landing"- fortalere for en eftervækstøkonomi. De grundlæggende holdninger, der splitter dem, er, at flyv bare videre-passagererne mener, at økonomisk vækst stadig er en nødvendighed, og derfor må den være mulig. Gør klar til landing-passagererne mener dog, at økonomisk vækst ikke længere er en mulighed.

Flyv bare videre- fortalere mener, at det er konstant stigende indkomster, frem for blot høje indkomster, der fremmer bedre muligheder. Derudover argumenterer tilhængere af grøn vækst som FN, IMF, EU og Verdensbanken for, at fremtidens vækst kan blive mere grøn ved at afkoble BNP fra miljømæssige påvirkninger. Med andre ord kan BNP forsætte med at stige over tid, mens ressourceforbruget falder. Men der skal meget afkobling til, før væksten kan blive tilstrækkelig "grøn" til at få os ind i doughnuten, ifølge Raworth.

Når BNP stiger hurtigere end ressourceforbruget, kaldes det for en relativ afkobling. Når det absolutte ressourceforbrug falder mens BNP stiger, kaldes det for en absolut afkobling. På trods af, at nogen lande har opnået en vis grad af absolut afkobling, falder udledningerne ikke nær nok. Klimaforandringsekspertes har beregnet, at højindkomstlandenes udledninger på nuværende tidspunkt er nødt til at falde med mindst 8-10% om året, hvis den globale økonomi skal bringes indenfor grænserne af jordklodens bæreevne – men de er reelt kun faldet med 1-2%. Afstanden mellem disse to tal nødvendiggør en tilstrækkelig absolut afkobling, som er det

omfang, der er nødvendigt, for at komme indenfor grænserne. Flyv bare videre-fortalere mener, at tilstrækkelig absolut afkobling er kompatibel med et evigt stigende BNP gennem et skift til vedvarende kilder, ved at skabe cirkulære økonomier og ved at udvikle den "vægtløse" økonomi, som er blevet muliggjort via digitale produkter og tjenesteydelser. Men hvis BNP skal blive ved med at stige, skal afkoblingen være i overensstemmelse med eller passere stigningen i BNP, år efter år.

Gør klar til landing-fortalere mener, at det simpelthen ikke er muligt at opnå en tilstrækkelig grøn vækst i højindkomstlande. De hævder, at hvis der bliver taget tilstrækkelige forholdsregler til ikke længere at overskride jordklodens bæreevner, er det urealistisk, at disse vil kunne følges af konstant vækst. Ligeledes mener de, at den vægtløse økonomi ikke kan være så immateriel, som navnet antyder, taget den materiale- og energiintensive infrastruktur, der er grundlaget for den digitale revolution, i betragtning. Tillige påpeger de, at mange onlineprodukter og -tjenester allerede er til rådighed for næsten ingen penge, fordi disse på grund af internettet kan fremstilles og reproduceres med omkostninger nær nul. Konklusionen er således, at der ikke er udsigt til grøn vækst i højindkomstlande, hvorfor det i stedet er på tide at blive grøn uden vækst.

Er vi der ikke snart?

Hvis destinationen er en økonomi, der er udformet bæredygtigt og fordelende, kræver det ifølge Raworth mange sektoromlægninger at nå dertil – herunder stor reducere af brancher som minedrift, olie, gas, industriel kødproduktion, nedrivning og affaldsdeponering, der skal udlignes med hurtig og varig tilføjelse af langsigtede investeringer i vedvarende energi, kollektiv trafik, fælledbaseret cirkulær produktion og modernisering af bygninger. Af denne grund er der brug for investeringer i kilderne til velstand – naturlige, menneskelige, sociale, kulturelle og fysiske. Dette vil gøre det mere muligt at finde en ny balance mellem de roller markedet, fælleden og staten spiller for at dække vores behov.

Raworth har derfor opdateret Rastows vækststadier, så de passer til det 21. århundrede:

1. Det traditionelle samfund
2. Forudsætninger for takeoff
3. Takeoff
4. Modningsproces

Det høje masseforbrugs tidsalder

5. Gør klar til landing
6. Ankomst

At lære at lande

Gør klar til landing-stadiet indebærer, at vækst ikke længere skal styre økonomien, samt at de finansielle, politiske og sociale forhold bliver omstruktureret. Vækst i BNP opstår (som al anden vækst) af en selvforstærkende tilbagekoblingsløjfe, og den vil alt andet lige nå en grænse – altså en stabiliserende tilbagekobling. Alt tyder på, at denne er naturens bæreevne. Vil dette møde føre til et kollaps, eller kan vi forhindre det ved at omlægge økonomien fra en evigt stigende, ustabil kurs til at ligge og svinge konstant i et stabilt interval?

Finansiel afhængighed: Hvad er fortjenesten?

Alle beslutninger i finansverdenen har fokus på afkast. Jagten på fortjeneste – der driver aktionærafkast, spekulativ handel og rentebærende lån – gør afhængigheden af fortsat vækst i BNP større i det finansielle system.

Silvio Gesell, tysk-argentinsk forretningsmand udtalte: "Vi er nødt til at gøre penge til en dårlige vane, hvis vi vil gøre dem til et bedre betalingsmiddel". Penge akkumuleres for bestandig gennem renter. Raworth mener, at en mulighed for at fremme investeringer i bæredygtighed, i stedet for at jage endeløs akkumulering, via overliggedagspenge – et begreb, der ligner ventepenge eller dagbøder for forsinkelse. Det er et lille gebyr man får ved at holde på penge, sådan disse har en tendens til at tabe værdi, i stedet for at blive mere værd, jo længere man holder på dem.

Politisk afhængighed: Håb, frygt og magt

Det politiske liv har en eksklusivaftale med vækst.

Håb: Staten har brug for offentlige midler for at kunne investere i offentlige ydelser, men staten er på samme tid ikke villig til at hæve skatterne, så man stoler i stedet på evig vækst i BNP, da denne garanterer en evig stigende strøm af skatteindtægter uden høje skatteprocenter. Formålet med skatter bør ifølge Raworth omformuleres – man bør i stedet tale om retfærdig skat og offentlige investeringer, samt afskaffe uretfærdige huller i skattelovgivning, offshore skatteskjul og særlige fradrag.

Frygt: Man kan ikke forvente, at vækstraterne i BNP kan følge med fyringerne, der forventes grundet automatisering. Dette styrker Raworths forslag som at indføre en borgerløn for alle. Et andet forslag er at forkorte arbejdsugen i højindkomstlande som et tiltag mod arbejdsløshed og nedslidning, og et tredje forslag er medarbejderejede kooperativer.

Magt: Landes relative og ikke absolutte velstand (altså magt) afgør deres stilling på verdensskuepladsen til G20-topmødet. Her er der en form for kappestrid, da man er nødt til at vokse for at kunne bevare sin plads på "familieportrættet". Men hvis en vellykket økonomi er en der trives i balance, vil dette ikke kunne måles i penge, men gennem målemetoder, der afspejler menneskelig fremgang. Visse initiativer rangerer derfor i stedet lande efter menneskelig sundhed og uddannelse sammen med indkomst per person, mens andre indgår i forpligtende samarbejde med byer for at imødegå klimaforandringerne.

Social afhængighed: Værd at stræbe efter

Selvom vi nu er generelt mere velhavende end før i tiden, har forbrugerismen let ved at tage overhånd, da vi konstant søger identitet, tilknytning og selvudvikling gennem de ting, vi køber. Vores forsøg på følge vores sociale omverden får os til at jage det næste lovende køb hele tiden. I denne forbindelse udtalte medieteoritiker John Berger: "Reklamer er ikke blot en blandet bunke budskaber: De er et særligt sprog, der altid bruges til at fremsætte det samme overordnede forslag... de foreslår os hver og en, at vi laver om på os selv og vores liv ved at købe noget mere". Visse regeringer har af denne årsag forbudt reklamer mod børn og reklameplakater i gadebilledet. Men det voksende indtog af målrettede og individualiserede onlinereklamer har sikret sig en rolle som vigtig indtægtskilde, hvilket har gjort både staten og den digitale fælled finansielt afhængige af markedets kontinuerlige fristelser.

New Economics Foundation er kommet frem til 5 simple handlinger, der rent faktisk fremmer vores velvære (frem for forbrugerisme):

1. At knytte sig til andre mennesker
2. At være kropsligt aktive
3. At være opmærksomme på verden
4. At lære noget nyt
5. At give til andre

Velkommen til ankomsthallen

Hvis vi kan lære at lande flyet – at skabe en økonomi, hvor vi trives, uanset om den er i vækst eller ej – hvad sker der så efter ankomsten?

Ifølge Raworth er kitesurfing en bedre metafor for den langsigtede fremtid af BNP end et fly. En dygtig kitesurfer følger vandet hen over bølgerne og fanger vinden med sejlet, mens han/hun hele tiden tilpasser sig – bøjer, dukker og vrider kroppen – for at opretholde vindens og bølgenes dynamiske interaktion. Det er netop sådan, at BNP burde bevæge sig i det 21. århundrede; i takt med, at den årlige værdi af solgte varer og tjenesteydelser svinger og falder som følge af økonomiens kontinuerlige udvikling.

VI ER ALLE SAMMEN ØKONOMER NU

Doughnut-økonomien præsenterer en optimistisk version af menneskehedens fælles fremtid: En global økonomi, der trives i balance grundet sin fordelende og bæredygtige udformning.

Raworths opgave for det 21. århundrede er åbenlys: At skabe økonomier, der fremmer menneskelig trivsel i et blomstrende, levende netværk, så alle mennesker kan trives i balance indenfor doughnutens sikre og retfærdige råderum. Det første spadestik er at anerkende, at alle økonomier er indlejret i samfundet og naturen, og at anerkende, at husstanden, fælleden, markedet og staten alle er effektive forsyningsområder til vores fornødenheder og ønsker, som fungerer bedst, når de samarbejder.